

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

БОНДАРЕНКО ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК [025.7 /:9: 316.324.8](477)

**ЗБЕРІГАННЯ БІБЛОТЕЧНИХ ФОНДІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА**

07.00.08 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківській державній академії культури,
Міністерство культури і туризму України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Кушнарєнко Наталя Миколаївна,
Харківська державна академія культури,
проректор з науково-педагогічної та
виховної роботи, завідувач кафедри
книгознавства та фондознавства.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Дмитренко Тамара Олександрівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, завідувач
кафедри соціальної педагогіки;

кандидат педагогічних наук
Павлуша Тетяна Петрівна,
Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського,
старший науковий співробітник, завідувач відділу
наукової організації основного фонду.

Провідна установа Київський національний університет культури
і мистецтв, кафедра бібліотекознавства та
інформаційних ресурсів,
Міністерство культури і туризму України, м. Київ.

Захист відбудеться “19” квітня 2006 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради
Д64.807.02 в Харківській державній академії культури, 61003, м. Харків–3, Бурсацький спуск, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківської державної академії культури за
адресою: 61003, м. Харків, Бурсацький спуск, 4.

Автореферат розісланий “17” березня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Асєєв Г.Г.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Бібліотечні фонди – найцінніше історичне, культурне та інтелектуальне надбання кожної нації, тому їх збереження є одним із стратегічно важливих завдань української держави. Зберігання бібліотечних фондів – фундаментальна проблема вітчизняного і світового бібліотечного фондознавства, яка в умовах інформатизації суспільства потребує якісно нового наукового осмислення.

Процес інформатизації, базуючись на активному розвитку й упровадженні інформаційних технологій, актуалізує значення збереження документної інформації, оскільки вироблення, накопичення, зберігання та використання інформації є основою подальшого економічного, інтелектуального і духовного прогресу суспільства. Для того, щоб надати в користування суспільству цінну документовану інформацію, пам'ятки писемності та друку, їх необхідно зберегти для нинішніх і майбутніх поколінь.

Актуальність даної проблеми визначається глобальним загальносоціальним і культурологічним значенням зберігання бібліотечних фондів, оскільки від її успішного вирішення залежить збереження історичної пам'яті нації і всього людства. Крім наукової, культурно-історичної та інформаційної значущості, фонди бібліотек являють собою значну матеріальну цінність, є основними матеріальними засобами не лише інтелектуального, а й фінансового капіталу держави. Бібліотечні фонди як об'єкти значної соціокультурної значимості і матеріальної цінності потребують відповідного технологічного й соціального захисту в умовах інформатизації суспільства.

Бібліотечною теорією і практикою вироблено широкий спектр виховних, економічних, технологічних засобів запобігання негативному впливові природних, соціальних та інших чинників на стан збереження документних фондів України. Однак, незважаючи на це, щорічно з громадських книгозбірень України через різні причини зникає значна частина соціально значущих видань. Об'єктивно виникає комплекс теоретичних, методичних та організаційних проблем, пов'язаних з особливостями зберігання бібліотечних фондів за умов демократизації та інформатизації українського суспільства. Своєчасність розробки означеної проблеми зумовлена суспільною потребою винайдення якісно нових науково обґрунтованих підходів до зберігання традиційних й електронних документів як основних фондоутворюючих елементів за умов демократизації й інформатизації України; виокремлення домінуючих чинників, що впливають на рівень схоронності бібліотечних фондів; виявлення діалектичної залежності між рівнем зберігання і доступності фондів бібліотек як передумови повного й оперативного задоволення інформаційних потреб

індивіда і/або соціуму. Це зумовлює актуальність теми даного дисертаційного дослідження, його теоретичну і практичну значущість. До її розробки спонукає майже повна відсутність фундаментальних праць, у яких висвітлювалася б специфіка зберігання бібліотечних фондів. Дисертаційне дослідження – перший досвід наукового обґрунтування теоретико-методичних засад зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою комплексної наукової теми факультету бібліотекознавства та інформатики “Бібліотечно-інформаційне забезпечення науки, виробництва, освіти, культури та управління”, яку здійснює кафедра книгознавства та фондознавства Харківської державної академії культури; воно виконане в контексті чинних нормативно-правових актів України з питань бібліотечної справи, культури, освіти, інформації, інформатизації та державної інформаційної політики, прийнятих Верховною Радою України, міжнародних програм ЮНЕСКО “Пам'ять світу”, “Інформація для усіх”; програми ІФЛА “РАС” (“Preservation and conservation” – “Зберігання та консервація”); національних програм: “Документальна пам'ять України”, “Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 рр.”, “Концепції національної інформаційної політики”.

Метою дослідження є розробка теоретико-методичних засад зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації суспільства.

Завдання дослідження зумовлені його метою і передбачають:

- з'ясувати рівень наукової розробки проблеми зберігання бібліотечних фондів, обґрунтувати методологічну базу дослідження;
- здійснити термінологічний аналіз предметної сфери “зберігання бібліотечних фондів” у сучасних умовах;
- дослідити сучасний стан зберігання бібліотечних фондів в Україні;
- виявити домінуючі чинники, що впливають на процес зберігання бібліотечних фондів;
- визначити правові, організаційно-методичні та технологічні засади зберігання бібліотечних фондів України;
- обґрунтувати перспективні напрями вдосконалення кадрового забезпечення зберігання бібліотечних фондів України та підвищення рівня інформаційної культури користувачів;
- розробити рекомендації щодо поліпшення системи зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації суспільства.

Об'єкт дослідження – зберігання бібліотечних фондів.

Предмет дослідження – теоретико-методичні засади зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації суспільства.

Гіпотезою дослідження є положення про те, що рівень зберігання бібліотечних фондів залежить від соціальних і технологічних чинників, однак домінуючим є соціальний (людський) чинник. Зменшити прояв його негативної дії можна лише за умови підвищення інформаційної культури користувачів, професійної компетентності бібліотечних працівників та використання новітніх технологій захисту фондів.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну базу дослідження склали основні принципові підходи, теорії та концепції, викладені у фундаментальних працях вітчизняних і зарубіжних учених з педагогіки, інформатики, документознавства, бібліотекознавства, бібліотечного фондознавства. Серед них: М.П. Васильченко, Т.О. Дмитренко, Л.А. Дубровіна, Г.О. Ковальчук, Н.М. Кушнарєнко, І.Я. Лосієвський, В.А. Мільман, А.А. Соляник, Ю.М. Столяров та інші. Методологічним підґрунтям цілісного розуміння процесу зберігання бібліотечних фондів є сучасна парадигма його наскрізного характеру, обґрунтована Ю.М. Столяровим, що охоплює процеси фондоформування і фондовикористання.

Складність проблеми зумовила застосування комплексу взаємопов'язаних підходів та методів дослідження. Головними дослідницькими підходами до пізнання процесів зберігання бібліотечних фондів є системний, аксіологічний та діяльнісний. Системний підхід дозволяє розглянути зберігання бібліотечних фондів як сукупність послідовних, взаємопов'язаних, безперервних процесів та заходів, що уповільнюють руйнацію матеріальної основи носіїв інформації; виявити і дослідити низку чинників зберігання бібліотечних фондів України, їх взаємозв'язок, установити між ними пріоритети. З позицій аксіологічного підходу бібліотечний фонд – не лише матеріальна, але й духовна цінність, складова духовної культури нації. Завдяки діяльнісному підходу процес зберігання бібліотечних фондів можна розглядати як специфічний вид бібліотечної діяльності, що відбувається паралельно з такими процесами, як: комплектування, технічна обробка, облік та ін. та є абсолютно рівнозначним їм. На різних етапах дослідження використовувався комплекс відповідних методів, а саме: джерелознавчий пошук та аналіз основних публікацій з теми дослідження і суміжних з нею – для вивчення еволюції наукових уявлень про зберігання бібліотечних фондів; термінологічний – для вдосконалення терміносистеми предметної сфери; факторний – для визначення основних чинників схоронності бібліотечних фондів України; порівняльний – для виявлення специфіки зберігання традиційних й електронних документів; соціологічні методи (спостереження, опитування, анкетування) – для виявлення рівня ціннісних орієнтирів

користувачів і бібліотечних працівників у контексті зберігання бібліотечних фондів; дидактичний – для обґрунтування концептуальних засад підготовки і перепідготовки бібліотекарів-фондозберігачів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що це перша дисертаційна праця, в якій досліджуються теоретико-методичні засади зберігання бібліотечних фондів України з урахуванням впливу соціальних і технологічних чинників їх збереження в умовах інформатизації. Її висновки створюють наукове підґрунтя для ефективного вирішення стратегічно важливої проблеми зберігання бібліотечних фондів України, що має не лише загальнопрофесійне, а й велике соціальне значення.

Наукова новизна виявляється в тому, що в дисертації вперше:

- досліджено еволюцію наукових поглядів на проблеми зберігання бібліотечних фондів у вітчизняному та зарубіжному бібліотекознавстві;
- уведено до наукового обігу бібліотечного фондознавства системне уявлення про зберігання бібліотечних фондів як явище, що одночасно охоплює процеси фондоформування і фондовикористання; це збагачує сучасне бібліотекознавство новими знаннями про зміст меморіальної функції бібліотеки, має концептуальне значення для зміни існуючої парадигми “володіння або доступ” на перспективнішу – “володіння для доступу”;
- удосконалено термінологічну систему досліджуваної предметної сфери, уточнено зміст таких базових понять, як “зберігання бібліотечного фонду”, “збереження бібліотечного фонду”, “схоронність бібліотечного фонду” та ін.;
- науково доведено методологічне значення аксіологічного підходу у визначенні ціннісних орієнтацій користувачів і бібліотечних фахівців щодо зберігання бібліотечних фондів для нинішніх і майбутніх поколінь; підкреслено пріоритетне значення соціального чинника їх схоронності;
- теоретично обґрунтовано рекомендації щодо оптимізації зберігання оригіналів документів та їх електронних копій на основі застосування новітніх інформаційних технологій.

Наукові висновки і результати дисертаційного дослідження додають до здобутків бібліотечного фондознавства й вищої фахової освіти сучасну концепцію вдосконалення підготовки кадрів з питань зберігання, консервації і реставрації паперових носіїв інформації та рекомендації щодо поліпшення процесу зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації суспільства.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає в тому, що її теоретичні і методичні положення, висновки і рекомендації спрямовані на практичне

усунення протиріччя між доступністю та схоронністю бібліотечних фондів України, уповільнення негативного прояву дії технологічного і соціального чинників.

Надані в дисертації рекомендації можуть використовуватися в професійній діяльності працівників бібліотек різних типів і видів; навчальному процесі вищих навчальних закладів; системі підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів України з питань збереження, консервації та реставрації документів; для вдосконалення змісту програмних, науково-методичних матеріалів з навчальних дисциплін “Бібліотечні фонди”, “Зберігання та реставрація документів”, “Документні ресурси”. Основні наукові результати дисертації реалізовані в навчальному процесі факультету бібліотекознавства та інформатики Харківської державної академії культури, у викладанні авторської навчальної дисципліни “Зберігання та реставрація документів”, що підтверджується актом про впровадження.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки і результати дисертації оприлюднено на міжнародних наукових конференціях: “Духовна культура в інформаційному суспільстві” (Харків, 2002), “Библиотечное дело–2002. Библиотечное образование и практика: поиски взаимопонимания” (Москва, 2002), “Культура та інформаційне суспільство XXI століття” (Харків, 2002), “Парадигмы XXI века: информационное общество, информационное мировоззрение, информационная культура” (Краснодар, 2002), “Библиотечное дело–2003. Гуманитарные и технологические аспекты развития” (Москва, 2003), “Культура и образование в информационном обществе” (Краснодар, 2003), “Соціокультурні комунікації в інформаційному суспільстві” (Харків, 2003), “Библиотечное дело–2004. Всеобщая доступность информации” (Москва, 2004), “Інформаційно–культурологічна та мистецька освіта: стан і перспективи” (Харків, 2004); регіональних та щорічних науково-практичних конференціях науково-педагогічного складу й аспірантів Харківської державної академії культури (2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005 рр.).

Концепція, методика, наукові положення, результати і текст дисертаційного дослідження обговорені на кафедрі книгознавства та фондознавства Харківської державної академії культури.

Публікації. Основні результати і висновки дисертаційного дослідження викладено у 18 одноосібних публікаціях: 7 – статті в наукових фахових виданнях України, 10 – матеріали і тези доповідей на міжнародних наукових конференціях, 1 – програмно-методичні матеріали.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження, логікою викладу його результатів. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 265 найменувань (на 24 сторінках) та трьох додатків (на 11

сторінках). Загальний обсяг дисертації – 199 сторінок, основний зміст викладено на 161 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами і планами, визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету, завдання, методологію і методи дослідження. Розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів дисертації та публікації автора.

У **першому** розділі **“Сучасний стан теорії та практики зберігання бібліотечних фондів”**, який складається з чотирьох підрозділів, досліджується рівень наукової розробки проблеми; визначаються методологія, методи, основні етапи дослідження; впорядковується терміносистема предметної сфери; аналізується сучасний стан зберігання бібліотечних фондів в Україні.

Підкреслено, що бібліотечні фонди України є загальнодержавною інтелектуальною, культурною і матеріальною цінністю, основною складовою національної документної спадщини, документно-інформаційною базою економічного і національного духовного розвитку українського суспільства. Їх надійне зберігання має не лише загальнонаціональне, а й загальносвітове значення.

Доведено, що необхідність збереження інформації сприяє виникненню документів різних типів і видів, формуванню документальної комунікації суспільства. З'ясовано, що бібліотеки виникли у відповідь на соціальну потребу в кумуляції та зберіганні соціально значущої документної інформації як головної передумови її довготривалого використання нинішнім і прийдешнім поколіннями. Поки існує така соціальна потреба, бібліотека зберігатиме своє провідне значення в системі документальних комунікацій суспільства, виконуючи меморіальну функцію.

Зазначено, що зберігання бібліотечних фондів є однією з базових фундаментальних проблем вітчизняного і світового бібліотечного фондознавства та напрямом практичної діяльності бібліотек, що підтверджено низкою законодавчих і нормативно-правових актів національного і світового рівнів, усебічним аналізом наукових публікацій і ресурсів Інтернету. Розроблення теоретико-методичних засад зберігання бібліотечних фондів актуалізується за сучасних умов демократизації й інформатизації українського суспільства. Це дозволить запобігти існуючій суперечності, викликаній невідповідністю, з одного боку, між реальним зростанням ролі і значення збереження в забезпеченні доступу до фондів користувачів та сучасними можливостями задоволення їхніх інформаційних

потреб існуючими документними ресурсами; з іншого – невідповідністю між потребами практики і відсутністю нових науково обгрунтованих підходів до зберігання бібліотечних фондів в умовах інформаційного середовища.

На основі всебічного аналізу наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних учених з'ясовано, що комплексне вивчення проблеми зберігання бібліотечних фондів ще не було предметом самостійного дисертаційного дослідження. Окремі її аспекти висвітлено в статтях провідних російських фахівців у галузі бібліотечного фондознавства: І.М. Беляєвої, С.О. Добрусіної, Г.О. Кисловської, В.П. Леонова, Л.С. Мартинової, С.О. Ненашева, Ю.П. Ньюкші, О.І. Пермінової, Т.О. Семенової, Ю.М. Столярова, О.М. Чукаєва, присвячених переважно застосуванню методів превентивної та фазової консервації, стабілізації документів для уповільнення саморуйнації паперу через його кислотність; впливові біологічного чинника на стан збереження фондів; підготовці відповідних кадрів. Серед українських науковців слід відзначити праці Г.І. Ковальчук, І.Я. Лосієвського, Г.М. Новікової, А. Кумпана, М. Лозовика, Т.П. Павлуші, Г.М. Юхимця, в яких висвітлені питання збереження національного документного спадку, створення національного репертуару книги, превентивної та фазової консервації, реставрації паперових носіїв інформації. Виявлено проблемну наукову ситуацію, суть якої полягає в порушенні рівноваги між рівнем теоретичного осмислення технологічних і соціальних чинників зберігання бібліотечних фондів. Мало дослідженою виявилася проблема впливу людського фактора на стан збереження фонду, якій майже чверть століття не приділялося належної уваги. Після її активного вивчення в 1970-ті рр. О.М. Чукаєвим відновлення інтересу до соціального чинника зберігання бібліотечних фондів спостерігається лише наприкінці 90-х рр. ХХ ст.–поч. ХХІ ст. за умов демократизації українського суспільства. Серед авторів публікацій з даної тематики є: М. Беризюк, В.О. Бородіна, Г.В. Головка, А. Єфремова, С. Парамонов, Ю.М. Столяров, Н.І. Хахалєва, О.Є. Шапошніков та інші.

Доведено, що складність системного вирішення проблеми зберігання бібліотечних фондів України потребує, по-перше, залучення провідних ідей вітчизняних і зарубіжних учених у галузі педагогіки, інформатики, бібліотекознавства, бібліотечного фондознавства; по-друге, пізнавальних можливостей загальнонаукових підходів і методів. Аргументовано, що формуванню теоретико-методичної бази зберігання бібліотечних фондів сприяють провідні ідеї таких відомих українських і російських фахівців у галузі бібліотечного фондознавства, бібліотекознавства, інформатики, кібернетики, аксіології, як: М.П. Васильченко, Ю.В. Григор'єв, М.Я. Дворкіна, М.С. Каган, В.З. Коган, Н.М. Кушнарєнко, В.П. Леонов, В.А. Мільман, Ю.П. Ньюкша, А.В. Соколов, А.А. Соляник, Ю.М. Столяров, А.С. Чачко, Ю.О. Шрейдер та інші. Теоретичну базу дослідження забезпечила обгрунтована Ю.М. Столяровим сучасна парадигма зберігання бібліотечних

фондів, суть якої полягає в гармонійному поєднанні технологічних і соціальних чинників, що сприяють ефективному фондоформуванню і фондовикористанню. За умов інформатизації суспільства та розвитку інформаційних технологій актуалізуються праці А. Леонтьєвої, Т.О. Лігун, Л.В. Мухи, Т.В. Соколової, П. Уотерса, Ю. Хакали та інших учених.

Теоретико-методичне підґрунтя дослідження являють праці таких філософів, соціологів, кібернетиків, як: Р.Ф. Абдєєв, Д. Белл, Д.І. Блюменау, Н. Вінер, В.З. Каган, М. Кастельс, В.З. Коган, А. Моль, О.І. Ракітов, Є.П. Семенюк, А.Д. Урсул. У контексті визначення основних засобів підвищення інформаційної культури користувачів та бібліотечних працівників особливе значення мають фундаментальні праці в галузі педагогіки та бібліотечно-інформаційної освіти: Т.О. Дмитренко, В.В. Загуменної, В.О. Ільганаєвої, Н.М. Кушнарєнко, М.С. Слободяника, А.А. Соляник, Ю.М. Столярова, Л.Я. Філіпової, А.С. Чачко та інших.

Для розроблення теоретико-методичних засад зберігання бібліотечних фондів України обґрунтовано провідне значення пізнавальних можливостей системного, діяльнісного, аксіологічного та інших загальнонаукових підходів. Їх органічне поєднання з термінологічним, факторним, порівняльним аналізом, соціологічними методами і дидактичними принципами сприяло виробленню системи поглядів, згідно з якою проблема зберігання бібліотечних фондів утворює складний комплекс теоретико-методологічних і прикладних питань, вирішення яких дозволяє виокремити її в самостійний напрям сучасного бібліотечного фондознавства.

Уточнено термінологічну систему для подолання розбіжностей у розумінні сутності процесу зберігання бібліотечних фондів. Підсумовано, що терміносистема предметної сфери “зберігання бібліотечних фондів” має невелику кількість родових понять, таких як: “фонд”, “зберігання фонду”, “консервація”, “реставрація”, але вона досить насичена низкою похідних понять, які утворюються для визначення тотожних, синонімічних об’єктів вивчення, серед них: “бібліотечний фонд”, “архівний фонд”, “документний фонд”, “превентивна консервація”, “фазова консервація”, “реставрація паперових носіїв”, “реставрація творів мистецтва” та ін. Доведено, що базові поняття: “зберігання бібліотечних фондів”, “збереження бібліотечних фондів”, “схоронність бібліотечних фондів” – не є синонімічними. Під зберіганням бібліотечних фондів запропоновано розуміти комплекс заходів, що забезпечують раціональне розміщення фонду та його тривале збереження з метою подальшого використання. Збереження (схоронність) фонду – це забезпечення цілості й нормального фізичного стану документів, які знаходяться у фонді, що створюється завдяки правильному утриманню фонду та охороні від ушкоджень і розкрадання.

Аналіз практичного досвіду бібліотек України різних типів і видів виявив недостатній рівень збереження документів короткотривалого, довготривалого і постійного (вічного) зберігання. Визначено систему об’єктивних і суб’єктивних чинників, які впливають на

рівень зберігання бібліотечних фондів. Здійснено ранжування негативних впливів на його сучасний стан. Серед них: незадовільне матеріально-технічне і фінансове забезпечення цієї важливої ділянки бібліотечної діяльності; низький рівень інформаційної культури користувачів; невідповідність бібліотечного персоналу до здійснення адекватної професійної діяльності по зберіганню фондів на всіх етапах його фондоформування і фондовикористання. Доведено необхідність уточнення рівня впливу технологічних і соціальних чинників на зберігання бібліотечних фондів в умовах інформатизації українського суспільства.

У другому розділі **“Удосконалення зберігання бібліотечних фондів в умовах інформатизації суспільства”**, який складається з чотирьох підрозділів, досліджується вплив процесів, пов'язаних з інформатизацією суспільства, на зберігання бібліотечних фондів; з'ясовуються правові, організаційно-методичні та технологічні аспекти зберігання бібліотечних фондів; обґрунтовуються напрями вдосконалення кадрового забезпечення зберігання бібліотечних фондів в Україні.

Наголошено, що проблема зберігання бібліотечних фондів особливо актуалізується в умовах демократизації й інформатизації України. Домінуючою стає тенденція до зростаючого використання інформаційних технологій для виробництва, переробки, зберігання і розповсюдження інформації, забезпечення широкого доступу громадян до накопичених у суспільстві документних джерел.

Теоретично доведено, що кожна нова соціальна система налагоджує виробництво своєї специфічної соціальної інформації, яка відповідає лише даному суспільству. Для її ефективного збереження для нинішніх і майбутніх поколінь інформація фіксується на традиційних або електронних носіях. Водночас до сучасного документного потоку додаються блоки документованої інформації, виробленої в межах попереднього покоління (поколінь). Обґрунтовано, що процес залучення до сучасного документного потоку інформації з минулого має селективний характер. Це потребує розроблення наукових підходів до визначення критеріїв віднесення документів до розряду короткотривалого, довготривалого і постійного зберігання в бібліотеках різних типів і видів за умов інформатизації.

На основі всебічного аналізу бібліотечної теорії і практики поглиблено уявлення про наскрізний характер зберігання бібліотечних фондів, його “укорінення” в процеси фондоформування і фондовикористання. Цей методологічний висновок суттєво змінює сучасне розуміння зберігання лише як заключного етапу формування фондів, додає до сучасного бібліотечного фондознавства нову концепцію зберігання бібліотечних фондів як відносно самостійного напрямку фондознавчих досліджень і сфери практичної діяльності

бібліотек. З урахуванням цих принципових позицій, окреслено коло основних проблем сучасного бібліотечного фондознавства, які потребують першочергового вирішення в умовах інформатизації: гармонізація традиційних і новітніх технологій зберігання бібліотечних фондів в умовах електронного простору; наукове осмислення електронних документів як об'єктів фондозберігання; надання пріоритетного значення зберіганню рідкісних і цінних документів на паперових носіях; трансформація уявлень про сутність меморіальної функції бібліотек щодо зберігання документа в цілому як комплексного явища, що практично реалізується в поєднанні збереження семантичної і матеріальної складових документів; розгляд зберігання як головної передумови надання користувачам гарантованого доступу до первинної і вторинної, оперативної і ретроспективної документованої інформації; організація системного зберігання бібліотечних фондів України, зважаючи на сукупність технологічних і соціальних чинників на засадах створення корпоративних об'єднань і консорціумів.

Простежено залежність ефективного вирішення проблеми зберігання бібліотечних фондів від законодавчої бази галузі, розробки нормативно-інструктивних матеріалів. Обґрунтовано, що успішне формування системи зберігання бібліотечних фондів України забезпечується інформаційною політикою держави. Вона конкретизується в прийнятті спеціальних законів України – “Про бібліотеки та бібліотечну справу” (2000), “Про обов'язковий примірник документів” (1999), інших нормативних актів – “Положення про систему депозитарного зберігання бібліотечних фондів України” (1997 р.), розробленні загальнодержавних і регіональних концепцій і програм – “Програма збереження бібліотечних і архівних фондів на 2000-2005 рр.” (1999 р.) тощо. Визначено, що найважливішими умовами практичної реалізації гарантованого зберігання бібліотечних фондів України є систематичне та повноцінне фінансове і матеріально-технічне забезпечення, захищене статтями в державному та місцевих бюджетах. Відмічено наявність недостатньої кількості інструктивних матеріалів, які регламентують процес зберігання бібліотечних фондів, а також їх змістовну невідповідність сучасним умовам: нині існують лише два чинних інструктивних документа: “Інструкція про зберігання книжкових фондів державних бібліотек України” (1993 р.) та “Типова інструкція про порядок списання документів з балансу бюджетних установ” (2001 р.).

Відзначено, що найважливішою характеристикою демократичного суспільства є доступність інформації. У зв'язку з цим обґрунтовано домінуючу роль соціального чинника збереження стосовно до інших чинників та режимів збереження, що впливають на стан схоронності бібліотечних фондів: фізико-хімічного, санітарно-гігієнічного, біологічного, екологічного тощо. Наголошено на загостренні існуючого протиріччя між зберіганням фондів та наданням максимального доступу до них користувачам. Науково доведено діалектичну єдність і

протилежність зберігання і доступності, їх взаємозумовленість. Підкреслено, що в демократичній державі зберігання бібліотечних фондів гарантує реальну доступність інформації для її громадян, право на яку проголошується конституційно.

Зроблено концептуальний висновок, що за умов демократизації й інформатизації суспільства бібліотеки можуть повністю реалізувати своє соціальне призначення лише через заміну сучасної парадигми “володіння або доступ” на перспективніші – “і володіння, і доступ”, “володіння для доступу”.

Обґрунтовано, що використання новітніх інформаційних технологій та сучасних систем захисту фондів є інструментом запобігання проявам негативної дії технологічного і соціального чинників зберігання бібліотечних фондів. Засобами вирішення проблеми запропоновано вважати процеси поцифрування і мікрофільмування з урахуванням особливостей документів різних типів та видів. Обов'язковою умовою є наявність адекватної машинопрочитаної апаратури й правильно обраних файлових форматів, найпоширенішими серед яких є: TIFF (Tagget Image File Format) та JPEG (Joint Photographic Experts Group), котрі дозволяють зберігати електронні копії документів у стисненому або нестисненому вигляді без часткових втрат інформації. Доведено економічну ефективність зберігання паперових носіїв інформації традиційними методами, оскільки вартість зберігання цифрової інформації в 16 разів перевищує витрати на традиційні заходи по зберіганню документів.

Підкреслено стратегічне значення підготовки нової генерації бібліотечно-інформаційних фахівців, які здобули сучасні системні знання та набули практичні навички в галузі зберігання бібліотечних фондів. З'ясовано, що нині в Україні з 35 вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку бібліотечно-інформаційних фахівців, є лише 8 ВНЗ III–IV рівнів акредитації, де можна здобути вищу освіту за спеціальністю “Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія”; 27 ВНЗ I–II рівнів акредитації, де можна набути спеціальності “Бібліотечна справа”. Однак жодний з них не готує бібліотекарів-фондозберігачів, фахівців з консервації та реставрації документів. Усебічно проаналізовано досвід підготовки відповідних кадрів у Російській Федерації, зокрема діяльність Школи реставрації книг та рукописів “Раритет” (Москва), навчального центру “Школа Рудоміно” (ВДБЛ, Санкт-Петербург), відповідних навчальних структур при РНБ та РДБ. Підкреслено необхідність запозичення українськими вищими навчальними закладами досвіду російських колег. Науково обґрунтовано, що вирішити проблему підготовки бібліотекарів-фондозберігачів можна через: 1) уведення в межах освітньої спеціальності “Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія” спеціалізації “Зберігання бібліотечних фондів” з кваліфікацією – бібліотекар-фондозберігач з низкою спеціальних навчальних дисциплін; 2) створення системи перепідготовки і підвищення кваліфікації співробітників відділів фондозберігання бібліотек різних типів і видів. Найефективнішим засобом кадрового забезпечення зберігання бібліотечних фондів є формування

державного спецзамовлення для ВНЗ України відповідного профілю на підготовку і перепідготовку фондозберігачів, фахівців з консервації та реставрації документів. Вирішенню цього завдання сприятиме збагачення відповідним змістом класичних навчальних дисциплін фондознавчого циклу: “Бібліотечні фонди”, “Документне фондознавство”, “Документні ресурси”, а також вивчення авторського курсу “Зберігання та реставрація документів”.

У **третьому розділі “Аксіологічні принципи зберігання бібліотечних фондів”**, який складається з двох підрозділів, обґрунтовується можливість застосування аксіологічних принципів у процесі зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації; визначається пріоритетне значення соціального чинника збереження бібліотечних фондів.

Доведено, що зберігання бібліотечних фондів – не лише суто професійно-технологічна, але й нагальна соціальна проблема. Її ефективне вирішення спрямоване на оптимальне використання фонду користувачами, збереження його для нинішніх і майбутніх поколінь. Зроблено висновок про штучність протиставлення процесів зберігання і доступності фондів. Схоронність фондів розглянуто як одну з основних передумов доступності користувачів не лише до поточної, а й до ретроспективної інформації.

Обґрунтовано, що зберігання бібліотечних фондів як об’єктів особливої наукової, культурно-історичної, інформаційної значущості і матеріальної цінності потребує духовно-ціннісного, матеріально-ціннісного та інформаційно-ціннісного осмислення як з боку користувачів, так і бібліотечних працівників; усвідомлення єдності цінності інформації та цінності матеріального носія, що актуалізує необхідність зберігання оригіналів документів. У зв’язку з цим доведено провідне значення аксіологічного підходу до вирішення проблем зберігання бібліотечних фондів.

З метою виявлення рівня ціннісних орієнтацій користувачів і бібліотечних працівників в аспекті зберігання фондів було здійснено соціологічне дослідження – анкетне опитування 400 студентів Харківської державної академії культури і Харківського училища культури, 100 співробітників Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка та бібліотеки Харківської державної академії культури. Результати опитування виявили як спільне, так і особливе в ставленні користувачів і бібліотечних працівників до проблеми зберігання фондів. Серед 373 студентів – 45 осіб (11,2%) мають середню спеціальну освіту, 328 осіб (82%) – незакінчену вищу, 27 осіб (6,8%) – вищу освіту. Ранжування опитуваних здійснювалося за такими віковими групами: до 21 року – 383 особи (95,7%), від 22-х до 30-ти років – 12 осіб (3%), від 31-го до 60-ти років – 5 осіб (1,3%).

Оскільки зберігання бібліотечних фондів спрямоване, перш за все, на повне задоволення інформаційних потреб індивіда і/або соціуму, на першому етапі соціологічного дослідження вивчено рівень ціннісних орієнтацій користувачів.

Важливість збереження документної спадщини усвідомлена в усьому світі та в Україні, зокрема про це свідчать результати анкетування: 98,5% опитаних вважають соціально важливим зберігання бібліотечних фондів для нинішніх та майбутніх поколінь і лише 1,5% осіб не поділяють таку думку. Відрадно, що 94,8% опитуваних усвідомлюють, що бібліотечні документи являють собою цінність, 5,2% – мають протилежну думку. Переважна більшість опитаних (82%) усе частіше замислюються щодо духовності як основного стрижня загальнолюдської культури суспільства; 18% респондентів виявляють суто прагматичні погляди, зміст яких полягає в тому, що в умовах ринкових відносин, коли світом правлять гроші, про проблеми духовності розмірковувати ніколи. Стосовно книги як носія історичного та культурного змісту, як предмета, що являє собою матеріальну та духовну цінність, існують такі погляди: 91,7%, перш за все, вбачають у книзі духовну цінність, 8,3% – на перше місце ставлять цінність матеріальну. Виявлено, що традиційну книгу як основну складову бібліотечних фондів 37,5% респондентів з числа користувачів вважають неконкурентоспроможною в порівнянні з новітніми носіями інформації; 62,5% розглядають її як усталений носій інформації, домінуючі позиції якого впродовж тривалого часу зберігатимуться в умовах стрімкого розвитку новітніх носіїв інформації. Для 75% опитаних користувачів книги та періодичні видання залишаються надійними джерелами пошуку, здобуття знань та інформації; 18,8% з цією метою використовують також електронні джерела (мережеві ресурси Інтернету, електронні бази даних, електронні каталоги, CD-ROM та ін.). За результатами соціологічного дослідження виявлено, що більшість респондентів з числа користувачів (63,2%) осуджують негативне явище розкрадання документів бібліотечного зберігання; 36% осіб вважають крадіжки в бібліотеках узагалі неможливими; 0,8% переконані, що в бібліотеці немає нічого цінного, вартого крадіжки.

Другий етап соціологічного дослідження присвячено визначенню рівня ціннісних орієнтацій бібліотечних фахівців. Результати анкетного опитування виявили як спільне, так і особливе в оцінюванні користувачами і бібліотекарями значущості зберігання фондів. Так, 100% від числа опитаних бібліотечних фахівців вважають зберігання бібліотечних фондів проблемою соціального значення. На основі їх відповідей виділено три основні чинники, які зумовлюють процес псування бібліотечних фондів: 66,2% опитуваних пов'язують його з низьким рівнем культури користувачів; 30% – з відсутністю сучасних технічних засобів захисту бібліотечних фондів; 3,8% – з низькою заробітною платою бібліотечних працівників. Об'єктивність відповідей підтверджено всебічним аналізом бібліотечної документації, яка свідчить, що однією з основних причин списання цінних документів є їх втрата, пошкодження або вітхість. З'ясовано, що 92% респондентів вважають

книгу найважливішою складовою фондів громадських книгозбірень, яка збереже своє провідне значення і в перспективі.

За результатами анкетного опитування дійшли таких висновків: серед усіх чинників, які впливають на процес зберігання бібліотечних фондів та стан їх схоронності, домінуючим є соціальний. Першою причиною псування бібліотечних фондів респонденти називають низький рівень культури користувачів. Найбільшої шкоди документам, на думку опитуваних, теж завдають люди, а не фізико-хімічні чинники, біоагенти, ксерокопіювання та експонування. Зневажливе та халатне ставлення до схоронності бібліотечних документів спричиняється внаслідок зміни ціннісних орієнтацій. Більшість користувачів не надають книгам належного значення у порівнянні з новітніми носіями інформації.

Застосування аксіологічного підходу становить наукове підґрунтя для виокремлення першочергових стратегічно важливих проблем зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації. Серед них: уточнення критерія цінності як основи для визначення документів короткотривалого, довготривалого і постійного (вічного) зберігання; створення страхових фондів рідкісних і особливо цінних друкованих видань через поцифрування та мікрофільмування; запровадження обмеженого доступу користувачів до оригіналів документів підвищеного попиту через створення і надання їх копій; забезпечення сучасних превентивних засобів технологічного захисту бібліотечних фондів тощо. Доведено, що аксіологічний підхід є методологічною основою стратегії, яка дозволить певним чином корегувати людську поведінку та гальмувати негативні дії стосовно бібліотечних документів завдяки культивуванню інформаційної культури користувачів, професійної етики та професійної гідності бібліотечних працівників, знань, умінь та навичок щодо засобів, форм і методів зберігання фонду (знання режимів зберігання документів, правових та організаційно-методичних засад зберігання бібліотечних фондів та роботи з користувачами, методів превентивної та фазової консервації, основ палітурної майстерності та реставрації паперових носіїв).

Підкреслено, що формування інформаційної культури користувачів у контексті зберігання бібліотечних фондів як національного надбання має починатися з дитинства і тривати протягом усього життя. Доведено провідне значення виховання користувачів, головними методами якого є приклад і переконання. Систему виховних заходів слід передбачити на всі вікові категорії читачів бібліотек різних типів і видів України.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження досягнуто поставлену мету дисертації, вирішено всі завдання, що дозволило дійти основних наукових висновків.

1. Зберігання бібліотечних фондів України є важливою передумовою відродження національної духовної культури, інтелектуалізації суспільства, передачі соціального досвіду від

покоління до покоління, забезпечення права громадян на вільний доступ до оперативної і ретроспективної інформації, зафіксованої на різних матеріальних носіях. Це зумовлює значне загальносоціальне значення розробки теоретико-методичних засад зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації суспільства. Однак, незважаючи на актуальність, у вітчизняному бібліотечному фондознавстві відсутні дисертаційні і монографічні дослідження з означені проблеми.

Аналіз еволюції наукових підходів до зберігання бібліотечних фондів дозволив виявити проблемну ситуацію, за якої спостерігається дискретність вивчення окремих чинників збереження, основна увага приділяється технологічним чинникам, а проблема соціального захисту бібліотечного фонду залишається поза межами наукового осмислення. Відсутність цілісності, фрагментарність у науковій розробці проблеми зумовлюють використання комплексу загальнонаукових методів, головними серед яких є системний та аксіологічний підходи. Системний підхід дозволив розглянути зберігання бібліотечних фондів як системне явище, що пронизує процеси фондоформування і фондовикористання. Це збагачує бібліотекознавство новими знаннями про зміст меморіальної функції бібліотеки, а бібліотечне фондознавство – розумінням зберігання як наскрізного явища, а не лише як заключного етапу формування бібліотечних фондів. Застосування системного підходу допомогло виявити і дослідити систему чинників збереження бібліотечних фондів, їх взаємозв'язок, установити між ними пріоритети. З позицій аксіологічного підходу бібліотечні фонди є не лише матеріальною, але й духовною цінністю, складовою духовної культури нації. Завдяки діяльнісному підходові процес зберігання бібліотечних фондів можна розглядати як специфічний вид бібліотечної діяльності, що відбувається паралельно з такими процесами, як: комплектування, технічна обробка, облік та ін. та є абсолютно рівнозначним їм.

2. Теоретичним засобом розкриття специфіки зберігання бібліотечних фондів є понятійний апарат. Формування термінологічної системи предметної сфери “зберігання бібліотечних фондів” потребує уточнення обсягу і змісту базових понять: “зберігання фонду”, “збереження фонду”, “схоронність фонду”. Як більш ємне слід використовувати поняття “зберігання фонду” в розумінні комплексу заходів, котрі забезпечують найраціональніше розміщення фонду, його довготривалу схоронність з метою довгострокового використання. Термін “збереження фонду” слід використовувати в тому разі, коли йдеться про цілість та задовільний фізичний стан носіїв інформації, які складають бібліотечний фонд. Таке розмежування понять сприятиме теоретичному і практичному вирішенню проблеми зберігання бібліотечних фондів України. Як синоніми пропонується використовувати поняття “збереження фонду” та “схоронність фонду”.

3. У дослідженні виявлено, що сучасний стан зберігання бібліотечних фондів в Україні є незадовільним. Ефективне вирішення означеної проблеми можливе лише за умов урахування двох

основних чинників – технологічного і соціального. Досягнення оптимального стану зберігання бібліотечних фондів залежить від об'єктивних умов, серед яких першість належить удосконаленню технічного оснащення бібліотек через придбання сучасних технічних засобів захисту фондів; застосування методів масової нейтралізації кислотності паперу, а також превентивної та фазової консервації для переважної більшості документів, що надруковані на кислотному папері; налагодження технології виготовлення безкислотного паперу та картону, уведення системи дзеркал, штрих-кодів. Зміст соціального чинника полягає в узгодженій взаємодії двох основних суб'єктів зберігання бібліотечних фондів – користувачів і бібліотечних працівників. Ступінь зберігання бібліотечних фондів залежить, з одного боку, від рівня інформаційної культури користувачів, з іншого – від рівня професіоналізму бібліотечних фахівців, здатних ефективно діяти в нових умовах зберігання бібліотечних фондів.

4. У процесі зберігання та використання бібліотечних фондів існує загроза документу через домінування певного чинника: фізико-хімічного, температурно-вологісного, біологічного, санітарно-гігієнічного, екологічного. Особливу загрозу для документів становить соціальний або людський чинник. Усі чинники можуть бути штучно керованими людиною. Прояв дії соціального чинника передбачити складно, його сутність полягає в людській психології. У таких умовах дієвим може бути лише постійне підвищення рівня інформаційної культури користувачів будь-якого віку, соціально-демографічних груп, а також професійної етики бібліотечних працівників.

5. Правовими та організаційними засадами зберігання бібліотечних фондів є нормативно-правові акти, інструктивні матеріали, службова бібліотечна документація. В умовах інформатизації суспільства вирішення завдання зберігання бібліотечних фондів гальмується чинним законодавством, яке гарантує права громадян України на вільний доступ до інформації та оригіналів документів, однак не передбачає серйозних санкцій за пошкодження бібліотечних документів. Процеси інформатизації, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, застосування новітніх інформаційних технологій дещо уповільнюють дію протиріч, дозволяють здійснювати зберігання інформації через створення мережевих ресурсів, повнотекстових баз даних, електронних копій документів тощо. Однак у такому разі йдеться лише про збереження змісту документів, а не його матеріального носія, який має особливе інформаційне та соціокультурне значення. Діючі інструктивні матеріали є застарілими і потребують доопрацювання та відповідних змін.

В умовах інформатизації суспільства посилюються вимоги до інформаційної культури користувачів та бібліотекарів, рівень якої безпосередньо впливає на зберігання бібліотечних фондів і передбачає такі аспекти: виховання бережного ставлення до документів узагалі і бібліотечних, зокрема; усвідомлення необхідності збереження книг як елементів та носіїв історії й культури даного суспільства; уміння віднайти інформацію з

різних джерел – традиційних та електронних – й ефективно її використовувати; оволодіння основами аналітико-синтетичної переробки інформації; знання особливостей інформаційних потоків у своїй сфері діяльності; дотримання правових актів, що забезпечують інформаційні процеси; знання основ інформаційної та ергономічної безпеки; навички користування технічними засобами, комп'ютерними інформаційними технологіями та численними програмними продуктами.

Основою технологічного вирішення проблеми зберігання бібліотечних фондів є процес поцифрування документів – переведення інформації в інше, електронне середовище носіїв з використанням цифрових запам'ятовуючих пристроїв та систем машинопрочитуваної інформації. Це дозволяє розглядати зберігання бібліотечних фондів як запоруку одночасного доступу до документів і володіння ними для нинішніх і прийдешніх поколінь. Конверсія пошкоджених книг та документів потребує таких систем, які впродовж тривалого часу забезпечуватимуть високу якість, доступність, економічність. Такими носіями є мікроформи, які не підлягають фундаментальним перетворенням та є усталеними до майбутніх змін. Для сильно фізично застарілих документів спочатку доцільно здійснювати процес мікрофільмування, а вже потім – поцифрування з мікрофільму. Цей підхід виправдовуваний і з фінансової точки зору, навіть у тому разі, коли єдиною метою поцифрування є забезпечення вищого рівня доступу й обслуговування.

6. Нині в жодному ВНЗ культури України не готують фахівців з консервації та реставрації паперових носіїв інформації. Тому їх професійна підготовка має бути одним з пріоритетних напрямів у системі фахової вищої освіти України. Доцільно у вищих навчальних закладах культури в межах освітньої спеціальності “Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографія” ввести спеціалізацію “Зберігання бібліотечних фондів” з кваліфікаціями бібліотекар-фондозберігач, консерватор і реставратор паперових носіїв інформації, яка матиме прикладний характер стосовно бібліотечної діяльності і не торкатиметься реставрації витворів мистецтва – живопису, графіки, виробів з кераміки та порцеляни тощо.

7. Для поліпшення зберігання бібліотечних фондів слід, виходячи із його завдань та мети, розмежовувати зберігання матеріальних носіїв інформації та безпосередньо самої інформації. Тобто цей процес слід розуміти як два окремі напрями: зберігання оригіналів документів та зберігання змісту першоджерел у цифровому середовищі носіїв. Щодо першого напрямку – рекомендується дотримуватися встановлених режимів зберігання документів: температурно-вологісного, світлового, санітарно-гігієнічного, екологічного, біологічного. Дієвим важелем запобігання негативній дії соціального чинника є підвищення рівня інформаційної культури користувачів та професійної етики й відповідальності бібліотечних працівників. Стосовно другого напрямку – зберігання інформації, яка міститься в першоджерелах – ефективним убачається процес переведення змісту документів в електронне середовище.

Актуалізації процесу зберігання бібліотечних фондів сприяє використання аксіологічного підходу. Впровадження основних засад теорії цінності в практику зберігання бібліотечних фондів дає змогу в умовах інформатизації й гуманізації суспільства та розповсюдження новітніх носіїв інформації вважати пріоритетним зберігання оригіналів документів; український документний спадок розглядати як складову української духовної культури. Застосування аксіологічного підходу уможливило диференціацію друкованих й електронних документів як об'єктів короткотривалого, довготривалого і постійного (вічного) зберігання з позицій категорії цінності. Зберігання бібліотечних фондів – процес, рівнозначний процесові формування бібліотечних фондів, який виокремився з нього ще в 1980-ті рр. Він являє собою складний технологічний цикл та передбачає: врахування режимів збереження фондів, коректність проведення обліку, зберігання документів у процесі їх фондоутворення та фондовикористання, створення страхових фондів через мікрофільмування, поцифрування, репрографування та ін.

Проведене дослідження не вичерпує повністю питання порушеної проблеми. Перспективні напрями подальшої розробки передбачають:

- подальшу диференціацію електронних фондів бібліотек для пошуку науково обґрунтованих засобів і моделей їх зберігання;
- дослідження соціального чинника зберігання бібліотечних фондів України, що набуває домінуючого значення в оптимальних умовах доступу.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Бондаренко І.О. Аксіологічні детермінанти збереження бібліотечних фондів в умовах інформаційного суспільства / І.О. Бондаренко // Вісн. Кн. палати. — 2004. — №9. — С. 21–22.
2. Бондаренко І.О. Зберігання бібліотечних фондів: дієвий консерватизм чи малоефективні інновації? / І.О. Бондаренко // Вісн. Харк. держ. акад. культури: Зб. наук. пр. — Х., 2004. — Вип.14. — С. 221–228.
3. Бондаренко І.О. Зберігання і використання бібліотечних фондів: замкнуте коло протиріч / І.О. Бондаренко // Вісн. Харк. держ. акад. культури: Зб. наук. пр. — Х., 2001. — Вип. 6. — С. 185–193.
4. Бондаренко І.О. Навчання фахівців з реставрації та консервації бібліотечних і архівних документів: реалії та перспективи / І.О. Бондаренко // Вісн. Кн. палати. — 2002. — №3. — С. 22–24.
5. Бондаренко І.О. Проблема збереження документних фондів: огляд іноземних джерел / І.О. Бондаренко // Вісн. Харк. держ. акад. культури: Зб. наук. пр. — Х., 2002. — Вип. 10. — С. 115–123.
6. Бондаренко І.О. Соціальний статус професії та його вплив на розвиток вузькоспеціальних напрямів бібліотечної діяльності / І.О. Бондаренко // Вісн. Харк. держ. акад. культури: Зб. наук. пр. — Х., 2004. — Вип. 12–13. — С. 246–256.
7. Бондаренко І.О. Сутність соціального чинника та його вплив на зберігання бібліотечних фондів / І.О. Бондаренко // Вісн. Кн. палати. — 2003. — №1. — С. 24–26.
8. Бондаренко І.О. Роль бібліотек у вирішенні проблеми збереження документних фондів / І.О. Бондаренко // Духовна культура в інформаційному суспільстві: Матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (Харків, 24–25 січня 2002 р.). — Х., 2002. — С. 218–220.
9. Бондаренко І.О. Соціальний чинник збереження бібліотечних фондів – новий погляд на його значущість / І.О. Бондаренко // Культура та інформаційне суспільство XXI століття: Матеріали наук. конф. мол. учених, 16–18 квіт. 2003 р. / ХДАК. — Х., 2003. — С. 157–158.
10. Бондаренко І.О. Аксіологічні детермінанти бібліотечної освіти та бібліотечної діяльності / І.О. Бондаренко // Інформаційно-культурологічна та мистецька освіта: стан та перспективи: Міжнар. наук. конф., 7–8 жовт. 2004 р. — Х., 2004. — С. 9–10.
11. Бондаренко І.О. Вища бібліотечна освіта в умовах інформаційного суспільства / І.О. Бондаренко // Соціокультурні комунікації в інформаційному суспільстві: Матеріали міжнар. наук. конф. — Х., 2003. — С. 100–101.
12. Бондаренко І.А. Многозначность понятия “информационная культура” и дискретность его восприятия / И.А. Бондаренко // Библиотечное дело-2005: деятельность библиотек и

развитие информационной культуры общества: Материалы 10-й междунар. науч. конф. (Москва, 20–22 апр. 2005 г.) / МГУКИ. — М., 2005. — С. 7.

13. Бондаренко І.О. Можливі домінанти серед чинників збереження бібліотечних фондів / І.О. Бондаренко // Культура та інформаційне суспільство XXI століття: Матеріали наук. конф. молодих учених, 22–23 квіт. 2004 р. — Х., 2004. — С. 197–198.

14. Бондаренко І.А. Попытки идентификации нового типа общества – информационного / И.А. Бондаренко // Парадигмы XXI века: информационное общество, информационное мировоззрение, информационная культура: Междунар. науч. конф. (Краснодар, 11 сент. 2002 г.). — Краснодар, 2002. — С. 22–23.

15. Бондаренко І.О. Правова недосконалість вирішення питань збереження документних ресурсів України / І.О. Бондаренко // Культура та інформаційне суспільство XXI ст.: Матер. конф. мол. науковців, 17–19 квіт. 2002 р. — Х., 2002. — С. 119–120.

16. Бондаренко І.А. Проблема подготовки кадров по вопросам сохранности библиотечных фондов в Украине / И.А. Бондаренко // Библиотечное дело – 2002. Библиотечное образование и практика: поиски взаимопонимания: Тез. докл. 7-й междунар. науч. конф. (Москва, 24–25 апр. 2002 г.). — М., 2002. — С. 12–13.

17. Бондаренко І.А. Сохранение библиотечных фондов – необходимое условие их дальнейшего использования / И.А. Бондаренко // Библиотечное дело – 2004: Всеобщая доступность информации: Материалы 9-й междунар. науч. конф. (Москва, 22–24 апр., 2004 г.) / МГУКИ. — М., 2004. — С. 112–113.

18. Зберігання та реставрація документів: Progr. курсу / Упоряд. І.О. Бондаренко. — Х.:ХДАК, 2005. — 16 с.

АНОТАЦІЇ

Бондаренко І.О. Зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації.– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 07.00.08 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.– Харківська державна академія культури.–Харків, 2006.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню проблеми зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації. Виявлено рівень теоретичної розробленості проблеми. Обґрунтовано методологічну базу дослідження. Здійснено термінологічний аналіз і узгоджено зміст та обсяг понять предметної сфери “зберігання бібліотечних фондів”. Вивчено сучасний стан зберігання бібліотечних фондів України. Досліджено чинники, що впливають на стан схоронності

бібліотечних фондів, виявлено домінуючі. Вивчено правові, організаційно-методичні, технологічні аспекти зберігання бібліотечних фондів. Обґрунтовано напрями вдосконалення кадрового забезпечення галузі. Простежено залежність між станом схоронності бібліотечних фондів та ціннісними орієнтаціями користувачів і бібліотечних працівників. Надано рекомендації щодо вдосконалення системи зберігання бібліотечних фондів в умовах інформатизації.

Ключові слова: зберігання бібліотечних фондів, інформатизація суспільства, консервація документів, реставрація документів, інформаційна культура, паперові носії інформації, підготовка бібліотекарів-фондохранителів, аксіологічний підхід.

Бондаренко И.А. Хранение библиотечных фондов Украины в условиях информатизации.–Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 07.00.08 – книговедение, библиотековедение, библиографоведение.– Харьковская государственная академия культуры.–Харьков, 2006.

Диссертация посвящена комплексному исследованию проблемы хранения библиотечных фондов Украины в условиях информатизации. Выявлен уровень теоретической разработанности проблемы, обоснована методологическая база исследования. Осуществлен терминологический анализ предметной области “хранение библиотечных фондов”, согласована терминологическая система. Изучено современное состояние хранения библиотечных фондов Украины. Исследованы факторы, влияющие на сохранность библиотечных фондов, обосновано, что доминирующим является социальный. Выявлены правовые, организационно-методические и технологические аспекты хранения библиотечных фондов. Проанализированы действующие инструктивные материалы, регламентирующие вопросы хранения и сохранности фондов. Выявлены направления совершенствования кадрового обеспечения вопросов хранения, консервации и реставрации бумажных носителей информации, предложены новые направления и специализации, а также специальные учебные дисциплины для подготовки будущих хранителей, консерваторов и реставраторов библиотечных фондов. Использован аксиологический подход и прослежена зависимость между состоянием сохранности библиотечных фондов и ценностными ориентациями пользователей и библиотечных работников. Выявлен низкий уровень информационной культуры пользователей. Разработаны рекомендации по улучшению системы хранения библиотечных фондов с использованием современных средств защиты, средств репрографирования, оцифровки документов и создания страховых электронных копий документов в условиях информатизации.

Ключевые слова: хранение библиотечных фондов, информатизация общества, консервація документів, реставрація документів, інформаційна культура, бумажные

носители информации, подготовка библиотекарей-фондохранителей, аксиологический подход.

Bondarenko I.A. The storage of library collections in Ukraine in condition of informatization.–Manuscript.

A thesis for a Candidate's degree of pedagogical science in speciality 07.00.08 – book science, library science, bibliography science.–Kharkiv State Academy of Culture.–Kharkiv, 2006.

The dissertation is devoted to complex research in a problem of storage of library collections in Ukraine in conditions of informatization. The theoretical level overworked in a science of the problem is revealed, the methodological base of research is proved. The terminological analysis of a subject domain “a storage of library collections” is carried out, the terminological system is co-ordinated. The modern condition of storage of library collections in Ukraine is investigated. The factors influencing safety at library collections are investigated, dominant is revealed. The legal, organisational-methodical and technological aspects in storage of library collections are found out. The directions of improvement in personnel maintenance of branch are proved. The dependence between a condition of safety of library collections and values by orientations of the users and library workers is investigated. The recommendations for improvement in a system of storage of library collections in Ukraine in conditions of informatization are developed.

Key words: storage of library collections, informatization of society, conservation of documents, restoration of documents, information culture, paper bearer of information, preparation of librarians for storehouse, axyology principle.